

Skovdyrkeren

Nr. 67 - maj 2020

Sønderjyder har succes med hurtig hybridlærk

Mælkeproduktion
i skoven

Gode muligheder
med nobilis

Træpriserne er
fortsat fornuftige

SKOVDRYKERNE

Ny forvaltningsplan	2
Kort nyt	3
Skovrejsning med god klimaeffekt	4

Pumper holder Johans jord tør	8
Fortsat fornuftige træpriser	9
Sådan håndterer Skovdyrkerne corona	10

Projekt afprøver skovlandbrug	12
Kører i skoven	14
Gode muligheder med nobilis	15
Faglig rejseberetning fra England	18

Forsidebilledet:

Sønderjyske Johan Boysen har succes med sin skovrejsning fra 2012. Specielt hybridlærkene har fart på. På billedet ses Johan Boysen sammen med sin datter Karen. Foto: Jens Mathiasen

Dansk Skovforening efterlyser en plan med værktøjer, som skal gøre det muligt for private ejere at minimere afgrødeskaderne og regulere bæveren.

Brancheforening savner værktøjer i ny forvaltningsplan

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Miljøminister Lea Wermelin sendte tidligere på foråret en ny forvaltningsplan for bævere i høring. Skovbrugets brancheforening, Dansk Skovforening, har givet høringssvar.

Foreningen efterlyser en stor og effektiv værktøjskasse og en klar ansvarsfordeling for forvaltningen.

- I vores høringssvar efterlyser vi en plan som indeholder værktøjer, der gør det muligt for private ejere, der oplever gener ved bæveren, at minimere afgrødeskaderne og regulere bæveren. Der er brug for løsninger, der reelt kan afbøde og afhjælpe konflikterne, påpeger Skovforeningen.

Skovforeningen gør opmærksom på, at bæveren nu er veletableret. Derfor bør der være mulighed at tage flere midler i brug for at afbøde de lokale konflikter, så der kan findes løsninger, der tilfredsstiller lodsejerne.

- Vi savner, at det i forvaltningsplanen er klart, hvem der har ansvaret for forvaltningen, og hvordan lodsejere ubesværet kommer i kontakt med de relevante personer hos myndighederne. Samtidig savner vi, at det klart fremgår, at det er

myndighederne, der skal afholde alle omkostninger for de nødvendige afværgeforanstaltninger, oplyser foreningen.

Kommune er skeptisk

En af de store bæverkommuner er Lemvig. Her er man ikke imponeret over udkastet til forvaltningsplanen på grund af uklarheder i forhold til vandløbsloven.

Vandløb skal fjerne vand, men bævere blokerer vandløb. Den modsætning forholder udkastet til forvaltningsplanen for bævere sig ikke tilstrækkeligt klart til, fremgår det af kommunens høringssvar.

Det fremgår for eksempel ikke af planen, om lodsejere må fjerne opstemninger for at opfylde vandløbslovens afvandingsbestemmelser, og det kritiseres af Lemvig Kommune, skriver Lemvig Folkeblad ifølge Maskinbladet.

Formanden for kommunens teknik- og miljøudvalg, Steffen Damsgaard (V), siger til Lemvig Folkeblad, at der i udkastet er udestående i forhold til private og kommuners håndtering af vandløb. Kommunen ønsker også en afklaring af, om man kan pådrage sig ansvar, hvis man ikke fjerner en dæmning, som bliver årsag til oversvømmelser af bygninger, marker eller drænsystemer.

Udgiver: De Danske Skovdyrkerforeninger
Parallelvej 9A, 8680 Ry
www.skovdyrkerne.dk
Ansvarshavende redaktør: Kristian Gernow
Redaktør: Jens Mathiasen

Layout: Landbrugsmedierne
Tryk: PE Offset A/S – ISSN 2445-785X

Nyt ansigt hos DFE

Alma Bay Kullberg tiltrådte den 19. februar 2020 som kommunikationskonsulent hos Danish Forestry Extension (DFE).

Alma Bay Kullberg (26 år) læser, ved siden af arbejdet hos DFE, litteraturvidenskab på Københavns Universitet og har kommunikationserfaring fra blandt andet frivilligt arbejde hos Mellempolit Samvirke. Derudover har hun solid erfaring i formidling fra sin tidligere ansættelse hos Rådet for Sikker Trafik, hvor hun har undervist i trafikssikkerhed og risikofaktorer, udført markedsføring, samt været repræsentant for studenterunderviserne.

Alma Bay Kullberg fokuserer i sin stilling ved DFE på, at Danish Forestry Extensions arbejde

bliver formidlet på alle medieplatforme. Hun sikrer, at flere privatpersoner, firmaer og organisationer bliver informeret om det vigtige arbejde, som DFE udfører sammen med samarbejdspartnere i Asien, Østeuropa og Afrika.

DFE har fokus på at fremme ansvarlig skovforvaltning for at bekæmpe klimaforandringerne i en lang række lande. Det er Almas mål at finde og formidle flere gode historier fra DFE's mange internationale projekter.

Alma Bay Kullberg er nyt ansigt hos Danish Forestry Extension.

Urørt skov vil altid være urørt

Skovdyrkeren skrev i sidste nummer en artikel om tilskud til privat urørt skov. Efterfølgende har en del medlemmer vist interesse for tilskudsmuligheden blandt andet hos Skovdyrkerne Syd.

Herfra gør skovrider Henrik Fredslund det klart, at der følger strikse regler med tilskud til privat urørt skov.

- Vi har fået en del henvendelser fra interesserede medlemmer, men ikke alle er helt klar over forpligtelserne.

- Eksempelvis er det korrekt, at man fortsat må gå på jagt i urørt skov. Men man må ikke fodre. Man må ikke fjerne opvækst eller træer, og man må ikke jordbearbejde eller etablere vildtagte. Det er altså ikke nødvendigvis en attraktiv jagt, der er i en urørt skov, fremhæver Henrik Fredslund.

Skovrider i Skovdyrkerne Midt, Kristian Løkke Kristensen, supplerer.

- Man skal være helt sikker på, at man aldrig fremover ønsker at benytte skoven til andet end herlighed og jagt. Al skovdrift skal ophøre. Du må ikke fjerne et eneste træ fra skoven. Det er en definitiv beslutning, som aldrig fremover kan ændres, siger Kristian Løkke Kristensen.

Begge skovridere er dog enige om, at hvis skovejerens mål er at skabe bedre biodiversitet, så kan det være en fornuftig ordning.

Forpligtelser ved tilskud til urørt skov

- Der må ikke foretages nogen skovdyrking på arealet.
- Der må ikke udsættes eller foretages fodring af vildt.
- Levende og døde træer må ikke fældes eller fjernes.
- Der må ikke anvendes gødning, kemisk bekæmpelse eller kalkning.
- Der må ikke ske forstyrrelse af jordbunden med redskaber.
- Der må ikke foretages oprensning eller nygravning af grøfter, medmindre undladelse af dette vil have en væsentlig u hensigtsmæssig indflydelse på afvandingen af naboarealer, som ikke kan afhjælpes på anden rimelig vis.

Kilde: Bekendtgørelsen om tilskud til privat urørt skov.

Mere kulstof på lager

Tal fra Skovstatistikken viser, at selvom skovarealet ikke er øget væsentligt, vokser kulstoflageret i Danmarks skove fortsat. I løbet af væksten optager træerne CO₂ fra atmosfæren og lagrer kulstof i veddet som en del af fotosyntesen.

Kulstoflageret findes i træernes stammer, grene og rødder, i døde grene og stammer og i jordbunden. Cirka 27 procent af CO₂-lageret findes i den levende biomasse, mens kun 0,3 procent er lagret i den døde vedmasse. Langt den største del, nemlig 69 procent, findes i mineraljorden. Siden sidste skovtælling har Danmarks skove lagret yderligere 0,7 millioner ton CO₂ i skovens levende biomasse (stammer, grene, rødder og nåletræernes levende nåle).

Det samlede kulstoflager i skovens levende vedmasse er beregnet til 41,2 millioner ton, svarende til 65,6 ton pr. hektar.

Siden 1990 har skovarealet været stigende fra at have udgjort 12 procent af landets samlede areal til 14,6 procent i dag. Den seneste rapport viser dog, at skovarealet stort set ikke længere øges. Miljø- og Fødevarerministeriet sigter i Skovprogrammet fra 2018 mod, at Danmarks skovareal skal nå op på 20 til 25 procent af landets areal. Rapporten om de danske skoves tilstand, Skovstatistikken, bliver årligt udarbejdet af Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning ved Københavns Universitet for Miljøstyrelsen.

Landmand:

Fantastisk at min unge skov gør en klimaforskel

Landmand Johan Boysen plantede fem hektar skov tilbage i 2012. Skoven er vokset godt til, og træerne er allerede 5-7 meter høje. Landmanden nyder herligheden – og at den unge skov allerede nu hiver CO₂ ud af atmosfæren.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Der er langt ud til horisonten i det sønderjyske landskab ved Tønder, hvor flade afvandede marker ligger side om side med snorlige kanaler.

Men fem hektar ung skov bryder horisonten. Skoven er fra 2012 og flere trætoppe rager allerede 5-7 meter op.

- Det er næsten ikke til at begribe, at for otte år siden var det her mark, siger landmand Johan Boysen, som er i skoven med skovfoged Anders Holt Holm fra Skovdyrkerne Syd.

Begge kigger op til toppen af en 6-7 meter høj hybridlærk.

- Det ser super godt ud. Specielt hybridlærkene er skudt i vejret på rekordtid. Stammerne er allerede tykke som lår. Træerne har udviklet sig helt fantastisk, supplerer Anders Holt Holm.

Det er april og forårssolen brager ned på træerne, som allerede efter få sæsoner overvoksede mandshøjde. Skoven er blandet løvskov, og der er brugt hybridlærk, rødæl og birk som ammetræer.

CO₂-regnskabet er vigtigt

Johan Boysen er landmand ved Tønder, og han glæder sig dagligt over sin vellykkede skovrejsning. Specielt nyder han at være med til at gøre en lille forskel i Danmarks CO₂-regnskab.

- Det kan jo ikke hjælpe noget, at vi alle bare snakker. Hvis vi alle sammen gør en lille smule i forhold til klimaet, så kom-

mer det til at gøre en stor forskel i det samlede billede. Skovrejsning var den mulighed, som jeg forholdsvist nemt kunne bidrage med, siger han.

CO₂-regnskabet er vigtigt for landmand Johan Boysen. Udover skovrejsning har han også købt andele i et lokalt vindmølleprojekt.

Han er økologisk planteavler og har limousine-ammekvæg. Slagtedyrene sælges til Danish Crown.

Som kødproducent oplever han endnu ikke, at slagteriet lægger pres på, når det gælder CO₂-reduktion.

- Nej, vi har ikke fået restriktioner pålagt. Men det er klart, at det kan komme. Det er jo den vej, man går i hele samfundet. Derfor er jeg glad for, at jeg allerede nu kan bidrage med en lille smule CO₂-reduktion på grund af min skovrejsning, siger landmanden.

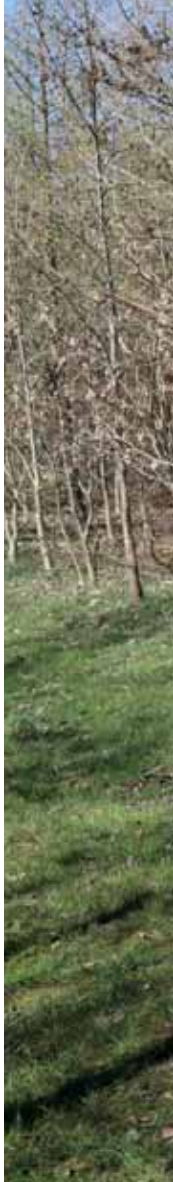
Han nævner også, at EU-støtten kan ændre sig i de kommende år.

- Allerede nu har man jo delt støtten op, sådan at den består af grundbeløbet og så den grønne pulje. Tilskuddet bliver hele tiden mere og mere afhængigt af, hvad du som landmand selv gør, siger han.

Startede ansøgningsarbejdet i 2009

Johan Boysens unge skov er plantet så langt sydpå, som man kan komme i Jylland. Den grænser op til vildsvinehegnet, som danner grænse imellem Danmark og Tyskland.

Forud for plantningen blev arealet rolpløjet, og de nye træer blev hegnet for vildtet.

Skovfoged Anders Holt Holm (t.v.) råder Johan Boysen til at få foretaget første tynding om et par år. Skoven er fra 2012.

- Jeg plantede skoven i 2012. Det vil sige, at den nu har vokset i syv vækstsæsoner. Da vi kom i gang med det praktiske arbejde med etableringen, så gik alt, som det skulle. Jeg kan faktisk ikke pege på ting, som vi skulle have gjort anderledes, siger Johan Boysen.

Til gengæld gik der lang tid, inden tilladelsen kom endeligt på plads.

- Jeg henvendte mig til Skovdyrkerne første gang i 2009. Vi kom også i gang med projekteringen og fik sendt en ansøgning afsted, fortæller han.

- Men selve ansøgningsfasen var lidt udfordrende. Det tog tid. Det krævede en dispensation fra å-beskyttelseslinjen. Danmarks Naturfredningsforening klagede på den sidste dag i høringsfristen. Men kla-

gen blev afvist, og vi fik lov til at etablere skoven, forklarer landmanden.

Klassisk løvskov

Det var en tidligere skovfoged ved Skovdyrkerne, som projekterede og udførte skovrejsningen for Johan Boysen.

Traditionelle løvtræer som bøg og eg udgør de blivende træer i skoven.

- Det er jo et helt klassisk træartsvalg, som skovfogeden har truffet. Det kan vi ikke sætte en finger på, eftersom træerne er kommet så fantastisk godt og nu står helt op i 4-7 meters højde, siger Johan Boysen.

Skoven er plantet på lav jord, og jordtypen er let og sandet.

- Faktisk er det jo noget af den ringeste landbrugsjord, jeg har. Arealet lå brak i ➔

Skovrejsning ved Tønder

- Fem hektar skovrejsning. Træerne blev plantet i 2012 på lav, sandet jord.
- Primære blivende træarter er bøg og eg. Ammetræer er hybridlærk, rødæl og birk.
- Der er brugt holme af sitkagran, som giver variation i skoven og skjul for vildtet.
- Ejendommen ligger ved Tønder i Sønderjylland, og skoven er placeret langs vildsvinehegnet, som er grænse imellem Danmark og Tyskland.
- Ejendommen er ejet af landmand Johan Boysen. Han er økologisk planteavler med i alt 105 hektar og avler derudover kødkvæg med limousine-dyr.
- Skovdyrkerne hjælper i øjeblikket Johan Boysen med at ansøge om tilskud til at rejse yderligere tre hektar skov. Den kommende skov er planlagt i forlængelse af skoven fra 2012. Ansøgningen indsendes i år.

Der er etableret sitkaholme, som skaber variation i skoven.

Johan Boysen søger i år om tilskud til at rejse skov på marken foran den eksisterende skov fra 2012. Marken er på tre hektar. De store nåletræer i baggrunden af billedet er tyske.

→ mange år. Men tilsyneladende er jorden særdeles velegnet til løvtræerne. De har i hvert fald udviklet sig enormt godt på kort tid, siger han.

Enkelte udfordringer har der dog også været. I en enkelt lavning er størstedelen af de plantede træer bukket under for vandet. Kun spredte rødler står tilbage.

- Lavningen er det eneste, der ikke er kommet så godt. Men spørgsmålet er, om det ville blive meget anderledes, hvis vi havde valgt andre træarter, siger Johan Boysen og kigger hen på Anders Holt Holm.

- Det er helt typisk, at det kun er rødler, der overlever på så lav og våd jord. Stak man yderligere 200 træer i jorden, så kunne man hurtigt rette op på det. Men ulempen er, at de vil blive bidt af vildtet uden hegning. Nogle gange er det klogeste at arbejde sammen med naturen og bare glæde sig over, at der nu bliver en naturlig lysning i skoven, råder skovfoged Anders Holt Holm.

Jagt og herlighed

Johan Boysen går længere ind i skoven. I

det samme øjeblik flygter fem rådyr et par hundrede meter foran.

- De er tyske, dem der, siger han og peger på dyrene, som ganske rigtigt kommer til syne på den tyske side af vildsvinehegnet.

Johan Boysen er selv jæger, og hans søn og kone har også jagttegn.

Han bemærkede allerede efter ganske få sæsoner, at den unge skov tiltrak mere vildt, og at jagten blev meget bedre.

- Vi har også krondyr herude, som ganske vist skader træerne en del. Men sidste sommer stod der to hinder med kalv herude i en lang periode, siger han.

Han vandrer videre over til en anden afdeling, hvor der er etableret en sitkaholm.

- Det fungerer godt med nåletræerne. De er med til at skabe skjul for vildtet, og så giver det afveksling i skoven, siger Johan Boysen.

Overalt i skoven er det de store hybridlærketræer, som fanger opmærksomheden. Træerne står op i syv meters højde og med lårtykke stammer.

- Det er helt utroligt sådan som væk-

sten har været i hybridlærkene. Min vurdering er, at om et par år, så vil det være fornuftigt at foretage første udtynding. Der vil det være birk, lærk og rødler, man tager ud, siger Anders Holt Holm.

Han fremhæver, at de store lærketræer bidrager godt til det kommende flisregnskab ved udtyndingen.

- Derudover har træerne jo allerede optaget store mængder CO₂. Træers evne til at optage CO₂ er afhængig af, hvor meget tørstof, de producerer. Den enorme tilvækst i hybridlærk gør træerne super effektive som CO₂-støvsugere, siger skovfogeden.

Fra mælkeproduktion til kødkvæg

Johan Boysen blev selvstændig landmand i 1983. I en periode derefter forpagtede han sin fars ejendom ved den sønderjyske by Sæd.

Den nuværende ejendom købte han i 1989. Han har løbende købt til og udbygget den til mælkeproduktion. I dag er der i alt 105 hektar til gården.

- Vi startede op med 40-50 køer fra 1989 og frem. Jeg stoppede med mælke-

- Skoven ligger helt op til vildsvinehegnet imellem den dansk-tyske grænse, forklarer Johan Boysen, som her kigger over til Tyskland.

produktion i 2005. Jeg kunne mærke, at knoglerne i kroppen begyndte at drille lidt efter mange års malkning i bindestald. Stalden var jo ikke ny længere, siger han.

På det tidspunkt overvejer Johan Boysen, hvordan næste kapitel i karrieren skal skrives.

- Jeg overvejede, om jeg skulle bygge ny kostald og investere i malkerobot. Men allerede dengang havde jeg en fornemmelse af, at det kunne være svært at finde nogen, der ville overtage. I dag er jeg glad for, at jeg ikke investerede og i

stedet droppede mælkeproduktionen og blev kødkvægsavler med limousine-dyr, siger han.

Medlemskabet af Skovdyrkerne har Johan Boysen haft siden det første skovprojekt blev etableret i 2012.

- Jeg hørte om Skovdyrkerne igennem min svigerfar, som også havde lidt skov. Jeg har været rigtig godt tilfreds med den rådgivning og det arbejde, som Skovdyrkerne har udført her på min ejendom, siger han.

Landmanden var ikke bange for at give

frihed til skovfogeden.

- Vi så på projektet sammen og blev enige om, hvad vi kunne tænke os. Men derfra lavede skovfogeden en skitse. Jeg har stor tillid til den faglighed, som skovfogeden bringer med ind i sådan et projekt. Det viste sig jo også, at det fungerede godt. Vi har fået en rigtig dejlig skov, siger Johan Boysen.

Klar til mere skovrejsning

Efter den faglige tur i skoven bliver indtrykkene og fremtidsmulighederne vendt og drejet over en kop kaffe på terrassen.

De gode erfaringer med skovrejsning har givet Johan Boysen appetit på mere.

- Jeg har faktisk bedt Skovdyrkerne om at hjælpe mig med en ansøgning til yderligere tre hektar skovrejsning. Den nye skov er planlagt til at ligge i forlængelse af den, vi rejste i 2012, siger Johan Boysen.

- De nye tre hektar er også lav jord, hvor vi ikke avler de store udbytter. Ved skovrejsning tiltaler det mig, at vi kan få statsligt tilskud samtidig med, at vi beholder EU-støtten på arealet, fortsætter han.

Ifølge landmanden skal den kommende skovrejsning følge samme skabelon som den forrige.

- Vi har haft så god erfaring med de traditionelle træarter. Derfor vil jeg gerne fortsætte på samme måde, siger han.

Planen er nu, at skovfoged Anders Holt Holm udfører ansøgningsarbejdet i de kommende måneder på vegne af Johan Boysen. Landbrugsstyrelsens ansøgningsfrist for tilskud til privat skovrejsning er til sommer.

Hvis ansøgningen går igennem, vil Johan Boysen være klar til at plante til næste forår.

- Så må vi se, om vi kan gentage succesen fra 2012, men det tror jeg. Jeg ser meget frem til at udvide skoven med yderligere tre hektar, lyder det fra landmand Johan Boysen.

Skal Skovdyrkerne rejse din nye skov?

- 70 millioner tilskudskroner i årets pulje til privat skovrejsning.
- Der er mulighed for at få 32.000 kroner i tilskud pr. hektar.
- Minimumsgrænsen for tilskud er to hektar.
- Man kan beholde det årlige EU-grundtilskud på arealet.
- Deadline for næste ansøgningsrunde forventes september 2020.
- Skovdyrkerne forhåndsscreener projekter gratis. Også mulighed for gratis konsulentbesøg.
- Kontakt Skovdyrkerne og hør mere om, hvordan du opnår tilskud til din nye skov.

Johan Boysen er kogs-inspektør og ansvarlig for, at afvandingen af 1200 hektar landbrugsjord fungerer optimalt.

Pumper og kanaler afvander Johans ejendom

Johan Boysen bor og driver landbrug ved Tønder, hvor pumper afvander markerne. Han er selv kogs-inspektør og har ansvar for afvanding af 1200 hektar landbrugsjord.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Et fintmasket system af kanaler og pumper afvander markerne ved Johan Boysens landbrug ved Tønder.

Johan Boysen tager selv aktiv del i at holde jorden afvandet. Det sker i såkaldte koge, som er et digebeskyttet marsklandskab.

- Jeg er kogs-inspektør og har ansvar for, at pumperne kører og holder omkring 1200 hektar afvandet. Derudover er jeg med i digelagets bestyrelse. Arealmæssigt strækker det sig helt ind til Tønder by, fortæller Johan Boysen.

Landmanden forklarer, at arbejdet med afvanding foregår i et digelag, som bestyres af en digegreve. Derunder ligger kogene.

Fakta

- En kog er et digebeskyttet marsklandskab. Koge findes både i Danmark, Tyskland og i Holland.
- Ordet kog er et låneord fra det nordfrisiske sprog.
- Kogene dannes ved inddigning eller inddæmning af lavvandsområder. Det inddæmmede areal tørlægges derefter ved afvanding.
- Det inddæmmede land ligger under havniveau, og derfor må området hele tiden afvandes ved hjælp af kanaler og pumper.

- I vores digelag er der 10 koge. Mit ansvar som kogs-inspektør er blandt andet at sørge for, at pumpestationer og kanaler er i orden og fungerer, siger Johan Boysen.

Vedligeholdet af afvandingen er i dag et samarbejde mellem Digelaget For Marsken ved Tønder og Tønder Kommune.

Har været evakueret

Johan Boysen har boet hele sit liv i det sønderjyske område ved Tønder.

- Vores nuværende gård ligger kun omkring en meter over havets overflade. Det er klart, at med den lille margin, så er det helt nødvendigt, at afvandingen fungerer optimalt, siger Johan Boysen.

Han har tidligere oplevet naturens kræfter helt tæt på.

- Under stormfloden i 1976 blev vi evakueret i et døgn, kan jeg huske. Dengang boede vi på min fars ejendom ved Sæd, fortæller han.

- Heldigvis skete der ikke noget, og vi kom tilbage til ejendommen kort tid efter. Men det viser lidt om de kræfter, der er på spil, når det for alvor stormer herne, fortsætter han.

Digelag og afvanding

Digelag og kog opstod i kølvandet på afvandingen af Tøndermarsken.

Afvandingen gjorde det muligt at dyrke landbrug og korn i store områder. Centralt i afvandingen er de store pumpestationer. Afvandingen af området ved Tønder regnes som en af de helt store danske ingeniørbedrifter.

Råtræ opnår fortsat fornuftige priser

Priserne på råtræ er fortsat stabile og ligger på et fornuftigt niveau. De er ikke faldet tilbage på grund af corona-krisen. Skovfoged opfordrer medlemmer til at få lavet aftaler om skovninger.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Skovejere med nål og løv på hylden bliver fortsat afregnet fornuftigt – også selv om corona-viruset har vendt op og ned på meget.

- Vi ser ingen nedgang i priserne som følge af corona. Priserne er fortsat stabile og danske savværker opkøber og aftager råtræ ligesom før udbruddet, siger Peder Dammand, der er skovfoged ved Skovdyrkerne Øerne.

Han uddyber, at den stabile afsætning gælder for både løv- og nåletræ til danske savværker. Bøg til Kina er lukket ned, men forventes genoptaget efter sommerferien.

Positive forventninger

Skovfogeden har positive forventninger til prisudviklingen henover sommeren og efteråret.

- Når det gælder løvtræ, så ser det hele meget fornuftigt ud. Jeg tror ikke på prisfald. Der kan måske endda snige sig en lille prisstigning ind i løbet af de kommende måneder. Men det er svært at forudsige, siger han og uddyber at det handler om bøg, eg og ask.

- Forventningerne til ahorn er de samme, men her starter skovningerne først omkring slutningen af oktober grundet risikoen for misfarvning af veddet, forklarer han.

God afsætning af nåletræ

Skovfoged hos Skovdyrkerne Midt, Klaus Lindhardtzen, forklarer, at nåletræ fortsat afsættes godt.

- Lige nu er der god afsætning af nål. Savværkerne sælger godt. Trælasterne sælger godt. Så lige nu ser vi ingen problemer med afsætning til det danske marked, fortæller skovfogeden.

Skovfoged Peder Dammand beretter også om god afsætning af nål.

Nåletræ afsættes fortsat uden problemer til danske savværker. Forventningen er, at afsætning af dansk bøg til Kina åbner op igen efter sommerferien.

- Vi ser fortsat stabile nåletræpriser. Priserne er bestemt fornuftige, når man sammenligner med de seneste fem til ti år, lyder det.

- Jeg er dog lidt mere i tvivl om, hvordan nål klarer sig, når vi kommer ud på den anden side af corona-krisen. Nålepriserne er påvirkelige af byggeriet. Er der stærke konjunkturer i samfundet og gang i byggeriet, så understøttes prisen på nåletræ. Hvis byggeriet stopper helt op, så kan det betyde faldende efterspørgsel efter nåletræ og lavere priser. Men lige nu er der ikke en nedadgående tendens i sigte, siger Peder Dammand.

Skovdyrkerne afsætter gerne

Skovfogeden opfordrer derfor skovejere til at kontakte Skovdyrkerne og få lavet aftale om skovning.

- Mit råd er, at hvis skovejerne har hugstmodne bevoksninger, så er det et godt tidspunkt at få lavet aftale om skovning.

- Vores afsætningskanaler er stadig åbne, og priserne er stabile og på et fornuftigt niveau. Vi skover og afsætter gerne træet – også her i corona-tiden, siger skovfogeden.

Samme melding lyder fra Klaus Lindhardtzen.

- Har man hugstklare bevoksninger, så står vi klar til at skove og afsætte træet. Som nævnt er der fortsat god afsætning til danske savværker, siger Klaus Lindhardtzen.

Skovdyrkerne fortsætter skovninger som normalt på trods af corona-virus.

Skovdyrkerne arbejder videre på trods af corona

Skovdyrkerne tager corona-epidemien alvorligt og arbejder ansvarligt videre med de normale aktiviteter som rådgivning, skovning og afsætning af medlemmernes råtræ.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Skovdyrkerne fortsætter med at servicere og rådgive medlemmerne. Det gælder også i denne tid, hvor landet er tvunget ned i gear på grund af corona-restriktioner.

- Vi fortsætter med vores opgaver, og vi overholder de aftaler, vi har indgået med vores medlemmer, siger Peder Dammand, der er skovfoged ved Skovdyrkerne Øerne.

Han gør det klart, at Skovdyrkerne selvfølgelig tager situationen alvorligt og overholder myndighedernes anvisninger. Men skovejere skal ikke frygte, at deres projekter bliver aflyst på grund af corona.

- Sådan som tingene står lige nu, så fortsætter vores aktiviteter som normalt. Vi har ændret vores rutiner en lille smule, men vi fortsætter arbejdet, forsikrer skovfogeden.

Danske savværker kører fortsat

Peder Dammand forklarer blandt andet, at der fortsat er god dansk afsætning af råtræ. Danske savværker kører med normal kapacitet. Det gælder for både nåletræ og løvtræ.

- Det betyder, at vi kan opretholde normal afsætning af skovejernes effekter til danske savværker. Her er der på nuværende tidspunkt ingen ændringer på grund af

corona, siger han.

Derfor fortsætter aktiviteterne i skovene.

- Vi fortsætter med at skove. Vi har ikke oplevet entreprenører, som har droppet ned eller sagt nej tak til skovdyrkerprojekter på grund af corona, fortæller han

Samme melding lyder fra Klaus Lindhardtzen, skovfoged i Skovdyrkerne Midt.

- Det hele kører videre ganske uændret. Vi gennemfører de planlagte skovninger. Der er fortsat god afsætning til danske savværker, siger Klaus Lindhardtzen.

De to fagfolk beretter begge om travlhed efter den våde vinter, hvor alt blev sat i stå.

- Nu kan vi i samarbejde med entreprenørerne endelig komme i gang. Entreprenørerne arbejder jo fra deres enkeltmandskontor i kabinen på deres maskine. Derfor kan arbejdet udføres uden risiko for at smitte andre, siger Peder Dammand.

Træ over grænser

Der er nu gået uger siden, at statsminister Mette Frederiksen lukkede Danmarks grænser. Men grænselukningen skaber ikke problemer for Skovdyrkerens afsætning.

- Vi har fortsat sendt træ via vejtransport over den tyske grænse. En del af vores eksport køres til Hamborg Havn, hvor-

fra træet udskibes. Den aktivitet har vi ikke fået restriktioner på, fastslår Peder Dammand og tilføjer, at Skovdyrkerne heldigvis ikke er afhængige af den lammede flytrafik.

Han nævner videre, at forsyningerne af planter også ser ud til at fortsætte.

- Planteskolerne leverer fortsat uden problemer til os. Dog ved jeg, at nogle planteskoler og nogle entreprenører har haft problemer med at få udenlandsk arbejdskraft til landet. På den måde kan nogle af vores samarbejdspartnere blive lidt klemt på kapaciteten. Men indtil videre er det ikke et betydeligt problem, lyder vurderingen.

Eksport til Kina er bremset op

Der er dog også aktiviteter, som er ramt af corona-krisen. Det gælder eksporten til Kina.

- Vores eksport til Kina er bremset op. Det gælder for dansk bøg, men også for store rodklodser. Det skete i februar, da corona-viruset spredte sig voldsomt i Kina. Det betyder desværre, at skovejnerne for en stund ikke kan afsætte dansk bøg til Kina, siger skovfogeden.

Der er dog kommet mere positive meldinger.

- Meldingen er, at de kinesiske savværker så småt er i gang igen, men ikke på fuld kapacitet. Til gengæld hører jeg fra træ-eksportørerne, at afsætningen til Kina sandsynligvis vil blive åbnet op igen efter sommerferien. Det er naturligvis en

positiv melding for skovejnerne, siger Peder Dammand.

Samme forventning har skovfoged Klaus Lindhardtzen fra Skovdyrkerne Midt.

- De eksportører, jeg er i kontakt med, forventer at markedet for dansk bøg til Kina åbnes op igen efter sommerferien. Sådan lyder vurderingen lige nu, siger Klaus Lindhardtzen.

Skovdyrkerne arbejder ansvarligt

Skovfoged Peder Dammand glæder sig over, at Skovdyrkerens aktiviteter kan fortsætte i den svære tid. Han gør det samtidig klart, at al arbejde bliver udført ansvarligt.

- Vi har ændret vores procedurer for at reducere risikoen for smitte. Det betyder for eksempel, at vi kører i to biler i stedet for en, hvis vi skal i skoven for at rådgive eller give tilbud på en skovning. Vi er ekstra opmærksomme på at nedsætte risikoen for smitte, siger han.

- Samtidig har vi fuld forståelse, hvis nogle af vores medlemmer ønsker specielle foranstaltninger, eller hvis man ønsker en aftale udskudt. Vi lægger os i selen for fortsat at servicere vores medlemmer bedst muligt, fortsætter Peder Dammand.

Skovfoged Klaus Lindhardtzen opfordrer desuden medlemmerne til at gribe telefonen ved tvivlsspørgsmål.

- Man kan altid kontakte os, hvis man er det mindste i tvivl. Vi sidder klar ved både telefon og mail, siger han.

Sådan håndterer Skovdyrkerne corona-virus

Skovdyrkerne tager truslen fra corona-viruset alvorligt og følger situationen tæt. Skovdyrkerne følger myndighedernes anbefalinger og arbejder ansvarligt videre. I praksis betyder det at:

- Vi fortsætter så vidt muligt arbejdet i skoven – både rådgivningsbesøg, tilsyn med entreprenører og håndtering af effekter – men kun i fri luft.
- Vi vil ikke være uhøflige, men siger pænt nej tak til at blive budt indenfor eller køre i bil med medlemmer, entreprenører med flere.
- Vi respekterer og forstår, hvis I som medlemmer eller samarbejdspartnere ønsker at udsætte planlagte møder eller besøg i skoven. Kontakt os derfor straks for eventuelle ændringer af aftaler.
- Vi overholder de udvidede hygiejneregler. Vi undgår håndtryk og tæt fysisk kontakt.
- Vores medarbejdere arbejder hjemmefra så meget, som det kan lade sig gøre. Det betyder lavere bemanning på vores kontorer rundt om i landet – men vi er altid tilgængelige på telefon og mail.

Der er fortsat god afsætning af råtræ til danske savværker, oplyser skovfoged Klaus Lindhardtzen. Her er det et billede fra Norlund Savværk ved Nørager i Himmerland.

Skovlandbrug skal gøre danske marker mere klimarobuste

Et stort projekt skal undersøge, hvordan skovlandbrug kan gøre marker mere robuste overfor negative klimapåvirkninger som tørke og skybrud. Projektet undersøger også dyrkningsformens effekt på biodiversitet og CO₂-optag. Skovdyrkerne er med i projektet, og perspektiverne er store, vurderer skovfoged.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Æbletræer eller popler i lange rækker ned igennem markerne. Det kan blive virkeligheden for flere landmænd.

Et stort projekt arbejder nemlig med at udvikle og forbedre skovlandbrug til danske forhold.

Projektet hedder 'ROBUST', og perspektiverne er store, vurderer skovfoged Anders Elmholdt, skovfoged i Skovdyrkerne Vest.

- Projektet skal undersøge, hvordan skovlandbrug kan gøre danske marker mere robuste overfor klimaforandringernes påvirkninger som voldsom nedbør eller tørke. Med et fint ord handler det om at øge markernes resiliens – altså deres modstandskraft, forklarer Anders Elmholdt, som repræsenterer Skovdyrkerne i projektet.

- Derudover bliver der målt på dyrkningsformens effekt på biodiversitet og CO₂-optag, fortsætter han.

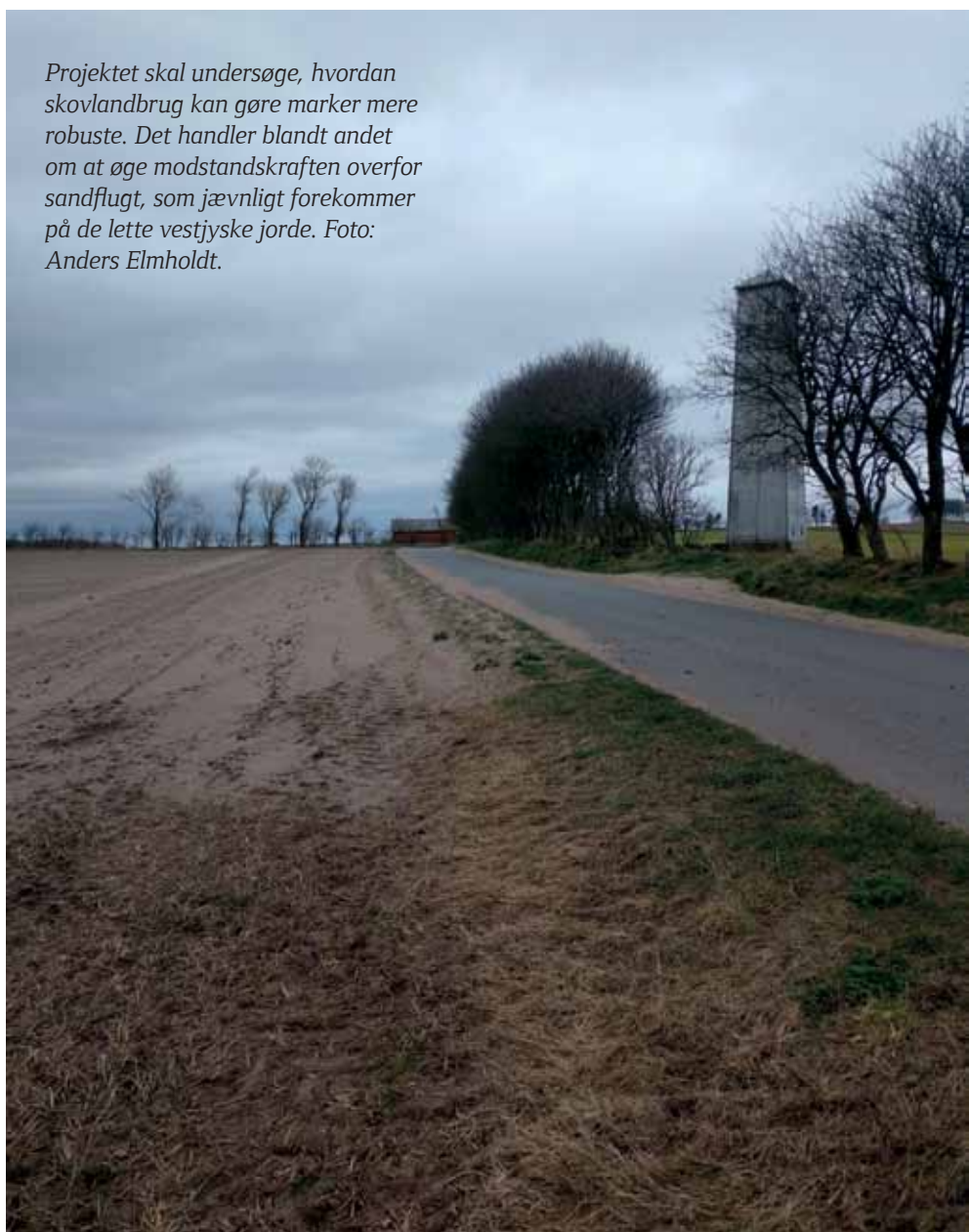
Fra politisk side er der meget fokus på netop biodiversitet og CO₂. Her kan skovlandbrug komme til at spille en nøglerolle.

- I fremtiden kan der meget vel komme ny lovgivning, som stiller krav om, at landbruget skal dokumentere bedre biodiversitet og højere CO₂-optag. Her bliver skovlandbrug rigtig interessant, siger Anders Elmholdt.

Skovdyrkerne er forretningspartnere

Skovfogeden forklarer, at der er søgt finansiering til projektet i GUDP-puljen under Landbrugsstyrelsen. Det er en forkortelse for Grønt udviklings- og demonstrationsprojekt.

Projektet skal undersøge, hvordan skovlandbrug kan gøre marker mere robuste. Det handler blandt andet om at øge modstandskraften overfor sandflugt, som jævnligt forekommer på de lette vestjyske jorde. Foto: Anders Elmholdt.

Skovdyrkerne er projektdeltagere og forretningspartnere. Økologisk Landsforening leder projektet, som løber i fire år.

Derudover er der en lang række andre aktører med.

- Det er blandt andet Them Mejeri, som arbejder med at udvikle en særlig form for mælk. Derudover medvirker kendte ansigter fra skovbruget som eksempelvis Palle Madsen, Henrik Meilby og Anders Tærø. De skal måle på skovlandbrugs effekt på biodiversitet, mikroliv og så videre, siger Anders Elmholdt.

Løvhø og speciel mælk

Ifølge skovfogeden er det planen, at projektet eksempelvis skal udvikle systemer, hvor der etableres lange rækker af træer på langs af marker.

- Rækkerne er placeret med afstande, så landbrugsmaskinerne kan arbejde med fuld effektivitet imellem rækkerne. Træarterne kan være æble, poppel eller andet. Der er mange muligheder, siger han og nævner som eksempel det vestjyske skovdyrkermedlem Bertel Hestbjerg, som med succes har plantet popler og nu sælger poppelgrise med merværdi til forbrugerne. Der er mange strategier i spil.

- Nogle satses på frugttræer eller bærbuske, hvorfra man så sælger bær og frugter. Them Mejeri håber på at udvikle en speciel mælk, hvor en del af køernes foderration er løvhø. Vi er stadig på udviklingsstadiet, hvor vi afprøver og finder på, siger Anders Elmholdt.

Han uddyber, at Skovdyrkerne kan bidrage med solid faglig viden om planteteknikker og artsvalg med mere.

- Vi har stor faglig viden om plantning og valg af de rigtige arter. Det er klart, at vi ser en spændende faglig udfordring. Samtidig har vi også en kommerciel interesse i at hjælpe landmænd med at udvikle skovlandbrug på deres bedrifter, lyder det.

Anders Elmholdt ser gode muligheder i skovlandbrug under danske forhold.

Kan forbedre økonomi

Skovlandbrug kan faktisk gavne landmandens økonomi. Det mener driftsøkonom Lars Just Elnegaard fra Sagro ifølge fagmediet Økologisk.

Økonomen har tidligere regnet på øko-

Om projektet

- Projektet hedder 'ROBUST'. Det er støttet af fonden for økologisk landbrug.
- Projektet er søgt finansieret som et Grønt Udviklings- og Demonstrationsprojekt (GUDP)
- Der ansøges om 10 millioner kroner og afgørelse om tilsagn kommer henover sommeren i år.
- Formålet er, at klima- miljø og naturoptimere landbrugsproduktionen gennem implementering af træer i marker. Målet er at skabe nok viden om skovlandbrug til, at en betydelig del af danske landmænd kan se produktionsformen som en reel mulighed.
- Udover Skovdyrkerne deltager en række forskere og virksomheder. Det er blandt andet Them Andelsmejeri og Sinatur-hotelkæden.
- Projektet er berammet til at løbe i fire år.

nomien i at plante træer i rækker på marker.

- Ud fra et økonomisk perspektiv, så ser skovlandbrug meget lovende ud, oplyser han efter at have analyseret to bedrifter, der er gået i gang med træplantningen. Det er Mads Helms ved Ejstrupholm og Bjarne Larsen i Forum ved Esbjerg.

Bjarne Larsen har plantet frugt- og nøddetræer, og efter anlægs- og pasningsomkostninger vil det øge hans DB2 fra 4.000 til 6.000 kroner pr. hektar til cirka 18.000 kroner pr. hektar. Resultatet forudsætter blandt andet EU's særlige frugt- og bærtillæg.

Mads Helms har valgt andre træer, der er mere egnede til hans mælkebedrift. Han kan løfte sit DB2 med 8.900 kroner pr. hektar, såfremt han opnår en højere mælkepris ved Them Mejeri, der har været interesseret i at producere en særlig mælk fra skovlandbruget. Ellers vil bedriftens DB2 være uændret.

Store perspektiver

Skovfoged Anders Elmholdt ser store perspektiver i projektet, der skal udvikle skovlandbrug til danske forhold.

Projektet tager udgangspunkt i mulighederne på økologiske bedrifter.

- Projektet er skruet sammen sådan, at det er økologiske strategier indenfor planteavl og mælkeproduktion, som vi arbejder med. Men kommer der skærpede krav fra EU om biodiversitet og CO2-optag, så kan projektets resultater i vid udstrækning også bruges på konventionelle bedrifter, siger Anders Elmholdt.

Han er ikke i tvivl om, at skovlandbrug kan vokse sig stort.

- Hvis landbruget bliver mødt af nye krav fra EU, så vurderer vi, at en betydelig del af de konventionelle og økologiske bedrifter med fordel kan benytte skovlandbrug i en eller anden udstrækning, siger Anders Elmholdt.

Malkekøer på skovtur kan give nyt specialprodukt

Den økologiske mælkeproducent, Mads Helms, afprøver skovlandbrug som redskab til bedre biodiversitet og reduceret CO₂-udledning. Målsætningen er, at nye specialprodukter skal få regnestykket til at gå i plus.

Tekst og foto: Jens Mathiasen

Mælkeproducent Mads Helms har en ide – og mere til. Han tror på, at skovlandbrug kan forbedre biodiversiteten og sænke CO₂-udledningen fra hans økologiske malkekøer.

Derudover øjner han en mulighed for at udvikle nye specialprodukter sammen med Them Mejeri.

- Vi afprøver skovlandbrug i vores økologiske mælkeproduktion. Vi har plantet pil, rødel og lidt morbær i enkelt-rækker med 12 meters afstand på nogle af vores græsmarker. Afstanden på 12 meter betyder, at vi ret nemt kan integrere rækkerne i vores landbrugsdrift. Vores maskinpark er tilpasset faste kørespor på 12 meter, siger Mads Helms, som er økolog med 800 køer ved Ejstrupholm i Midtjylland.

Skygge til køer

Træerne blev plantet i efteråret 2019 på

lave marker, hvor græsudbyttet ofte er noget svingende. De kommende år bliver der taget slætgræs imellem trærækkerne.

- Men når træerne har vokset sig så store og robuste, at køerne ikke længere kan ødelægge dem, begynder vi at bruge markerne til afgræsning. Vores erfaring er, at køer nyder træernes skygge og naturligt søger den. Der er også dyrevelfærd i det her foruden biodiversitet og CO₂-reduktion, siger Mads Helms.

Han vil også afprøve nye fodermidler.

- Vi kommer blandt andet til at høste løvhø, som skal bruges til foder. Ligesom med urter i græsmarken, er der måske også positive fodringseffekter i løvet. Det er et åbent spørgsmål, som vi skal undersøge, siger han.

Skal blive rentabelt

Mads Helms' erfaringer bliver en del af projektet 'ROBUST'. Projektet er søgt fi-

nansieret som et Grønt Udviklings- og Demonstrationsprojektet. Det ledes af Økologisk Landsforening og Skovdyrkerne er forretningspartnere i projektet.

- Jeg synes, det er spændende at være med i. Vi er stadig på udviklingsstadiet, og der er mange praktiske udfordringer, som vi endnu ikke har fundet en løsning på. Men det skal nok komme hen ad vejen, siger han.

Han slår samtidig fast, at skovlandbrugsprojektet ikke kun er for sjov. Målet er, at det skal blive rentabelt og attraktivt på den lange bane.

- Det er planen, at vi vil arbejde hen imod at udvikle nye specialprodukter til vores mejeri Them, som kan betale for omkostningerne. Ligesom der findes græsmælk og lignende, forestiller vi os, at der kan udvikles et koncept for skovmælk eller skovost, lyder det fra mælkeproducenten, som selv er med i mejeriets bestyrelse.

- Hvis alt lykkes, får vi udviklet nye specialprodukter baseret på skovlandbrug. Samtidig kan vi dokumentere lavere CO₂-belastning og bedre biodiversitet og dyrevelfærd. Med andre ord er der mange positive muligheder i skovprojektet, som jeg glæder mig til at undersøge nærmere, lyder det fra Mads Helms.

Han driver cirka 700 hektar markbrug sammen med mælkeproduktionen fra 800 økologiske malkekøer.

- Der er mange positive aspekter i skovlandbrug. Det vil jeg gerne være med til at undersøge nærmere, siger Mads Helms, der er økologisk mælkeproducent med 800 køer.

Nobilis-kultur med henblik på udtag af juletræer som mellemudbytte.

Fremtiden tegner lys for nobilis

Nobilis til klippegrønt har i mange år levet en stille tilværelse. Mens priserne er forblevet uændrede i årtier, er de tilplantede arealer skrumpet. Det har medført, at vi nu kan se frem mod flere år med et mindre udbud af ung nobilis – og sandsynligvis en pil op på priserne.

Af skovfoged Casper Pleidrup, Skovdyrkerne Midt

Mens juletræspriserne svinger op og ned, har klippegrønt fra nobilis vist sig at være uhyre prisfast med en konstant nominel pris. Prisen har ikke taget meget hensyn til inflation eller stigende oparbejdningsomkostninger.

Derfor har medlemmer ofte fravalgt nobilis, når de har valgt træart til skov og på landbrugsjord.

Men nu ser der ud til at være lysere tider på vej.

Både forrige år og i sæson-2019 har vi oplevet formindsket udbud af nobilis.

Det ser nu også ud til at medføre forbedrede priser. En del af den forventede prisstigning vil dog blive spist op af øgede oparbejdningsomkostninger. Derfor har det stor betydning for ejernes økonomi, at kulturerne har en god logistik og en vis størrelse – gerne over to til tre hektar. Sådanne arealer findes for eksempel på juletræsmarker, hvoraf nogle nu er under afdrift.

Mindre arealer, måske ned til under en halv hektar, kan også være relevante. Det gælder særligt, hvis man selv ønsker at klippe og levere grøntet til en samleplads.

Det er også en fordel, hvis bevoksningen ligger indenfor en fornuftig afstand til andre klippebevoksninger.

Fordele ved nobilis

Nobilis har en række fordele, og arten kan bruges til flere driftsformål.

Arten er vildtvenlig. Nobilis kan de fleste steder komme op uden brug af hegn. Hvis hegn er nødvendigt, så er det kun i en kortere årrække.

Nobilis kan også sælges som juletræer, selvom arten som udgangspunkt plantes ➔

Kulturpleje	0	2	4	6	8	10	12	14	18	22	26	30
År i aldersklasse	1	2	2	2	2	2	2	2	4	4	4	4
Efterbedring (anfør %)		10%										
Radrensning/strigling												
Overfladefræsning												
Bomsprøjtning	1	4	4	3	1							
Tågesprøjtning						1						
Punktgødskning - organisk		2	2	2								
Bredgødskning - NPK					2	2	2	2	4	4	4	4
Farvegødskning - kalkamonsalpeter				1	2	2	2	2	4	3	4	3
Reparationsklipping			1	1	1							
Grenknusning												
Bundklipping/opstamning (1 m)						0,5						
Opstamning/tynding (2 m)								1				
Manuel indsats, f.eks. kratrydder				1								
Tynding (flis)									1			
Insektsprøjtning							1		1		1	
Afdrift												1
Diverse (anfør beløb)												

Kulturpleje i en intensiv drevet nobilis-kultur.

med klippegrønt for øje.

Juletræsproduktion af nobilis forventes at blive større i fremtiden. Der arbejdes i øjeblikket meget på at producere juletræs-egnet afkom af nobilis. Men selv med de traditionelle provenienser kan der opnås overraskende høje udbytteproducenter ved hjælp af topskudsregulering og tilklipping.

Nobilis som juletræ har den helt store fordel i forhold til nordmannsgran, at den kan produceres med hjælp fra færre pesticider og mindre gødning. Faktisk er den også et oplagt valg til produktion af økologiske juletræer, som vinder mere og mere indpas hos forbrugerne.

Hvis man vil satse på et højt udbytte af juletræer, skal det opvejes med risikoen for at mindske udbyttet i den efterfølgende klippebevoksning. Ved valg af dyrkningsstrategi er det derfor væsentligt at få rådført sig med en lokalkendt skovfoged.

Til flis eller gavntræ

I fremtiden kommer der helt sikkert større efterspørgsel efter træ til tømmer og gavntræ. Det gælder også de traditionelt mindre efterspurgte arter som for eksempel nobilis.

I slutningen af en rotation kan de gamle stammer helt sikkert afsættes i det fremtidige marked. Om det bliver som brændsel, brændstof eller tømmertræ tør vi ikke spå om, men den afdriftsmodne bevoksning skal nok blive afsat.

Risici ved nobilis

Nobilis er følsom i kulturfasen. Den sikreste start får man på varm jord i foråret i et helt rent plantebed. Herefter skal der holdes rent og efterbedres, indtil du har en komplet kultur, der kan holde græs og andre træarter væk. Når nobilis først er kommet godt i gang, er den dog meget nem og har kun behov for gødning for løbende at producere klippegrønt.

Insekter er indimellem et problem i nobilis – særlig ædelgranvilkere kan "binde nåle" sammen og ødelægge grøntet. De er dog nemme at opdage og i givet fald sprøjte væk, hvis de kommer.

Nobilis rammes ofte af rodfordærver og de mange klippesår kan give adgang for svampe.

Udbud og efterspørgsel

Skovdyrkerne og medlemmerne er naturligvis ikke de eneste, der har opdaget, at der kan komme mangel på nobilis de

kommende år. Derfor er det en reel risiko, at der bliver plantet for meget til at dække behovet for klippegrønt på de europæiske markeder.

Efterspørgslen efter nobilis kan falde i fremtiden. Faktisk kan den kommende mangel på nobilis til klippegrønt føre til at kunderne finder andre produkter, der derved på sigt kommer til at erstatte traditionelt klippegrønt.

Dyrkning

Planlægningen inden plantning er vigtig. Der skal være plads til udkørsel og lift, så en sporandel på 20 procent er ikke urealistisk. Man skal forsøge at holde sig til en række- og planteafstand mellem 130 til 150 centimeter for at kunne komme rundt i kulturen uden at skulle tynde ud for hurtigt.

Nobilis kan ikke lide meget tung eller våd jord, men kan derudover dyrkes de fleste steder. Bortset fra kulturstarten er nobilis en nem art at dyrke. Den kan mange steder også komme op uden brug af hegn.

Der findes mange forskellige herkomster af nobilis, og det er ikke ligegyldigt hvilken en, du vælger. Typisk går køberne efter de mest sølvfarvede eller blå ud-

gaver. Men ikke alle typer af nobilis vokser lige godt over hele landet.

Der kan også være forskel på hvilken type, du skal vælge, hvis du satser på et højt udbytte af juletræer, eller hvis du går efter maksimalt klippeudbytte. Det er derfor vigtigt, at du rådgiver dig med din skovfoged omkring proveniensvalget på den konkrete lokalitet.

Grundig renholdelse

De første år skal der renholdes grundigt og gødes for at få træerne hurtigst muligt i gang.

Ønsker man at forsøge sig med at dyrke juletræer skal der grundindklippes i år 5-7,

og de efterfølgende år reparationsklippes, skudbrækkes og topskudsreguleres.

Efter juletræsudtaget eller når træerne når 2,5 til 3 meters højde er det tid til første opstamning til cirka en meters højde. Det udføres for at få luft ind i bevoksningen og derved undgå alger samt for at øge fremkommeligheden for klippefolkene.

Når træerne når 4,5 til 5 meters højde er det tid til opstamning op til to meters højde. Dette udføres især for at lette klippearbejdet. Ved samme højde er det ofte også tid til første tynding, hvor stamtallet reduceres til 2000 til 2500 træer pr. hektar.

Kulturen kan herefter tyndes igennem en eller to gange mere, så der til sidst op-

nås en kultur med 1000 til 1400 træer. Når det til sidst ikke kan svare sig at klippe dem mere med lift kan det overvejes at foretage yderligere en tynding med henblik på vedproduktion i den blivende bestand.

Økonomi

Skovdyrkernes Videncenter Klip har opdateret investeringskalkulen for nobilis-klippegrønt.

Den tager udgangspunkt i en tre hektar stor tilplantning, der bliver drevet intensivt ved hjælp af entreprenører, og med et plantetal på 3810 planter pr. hektar.

Driftsformålet er maksimalt klippeudbytte med juletræer som et mindre mellemudbytte.

I grafikken er der vist de forskellige plejetiltag, der er sat ind i modellen. Det skal bemærkes, at modellen strækker sig over 30 år og repræsenterer en meget intensiv drevet - og dermed dyr nobilis-kultur. Investeringsomkostningen er beregnet til cirka 23.000 kroner pr. hektar, hvilket dækker planter, plantning, og pleje i år et.

Der er i modellen regnet med de nuværende priser for nobilis-klippegrønt solgt til grossist, der selv står for oparbejdningen for eksempel din lokale Skovdyrkerforening. Dertil er der regnet med et udtag af juletræer i år 8 til 10 og en flisindtægt og emballagetræ ved afdrift i år 30.

Ifølge modellen bliver der et positivt dækningsbidrag i år otte og investeringen er betalt tilbage i år 13. Herefter følger der høje årlige dækningsbidrag indtil afdrift. Samlet i løbet af rotationen lander det årlige netto på omkring 6000 kroner pr. hektar. Modellen forsøger selvfølgelig at ramme et gennemsnit for landet som helhed. Det vil se anderledes ud under lokale forhold og mellem de valgte dyrkningsstrategier.

Selv et lavere udbytte vil i de fleste skove være med til at øge omsætningen betydeligt, hvilket kan få store skattetekniske fordele. Er du interesseret i en konkret beregning for dit projekt, så tag meget gerne fat i din skovfoged.

På billedet ses liftklipping i en nobilis-kultur.

Fagfolk fik inspiration til naturnær skovdrift

Sidste sommer var en gruppe skovbrugere på faglig inspirationstur til England. Målet var at lære mere om naturnær skovdrift. Turen var arrangeret af Pro Silva.

Af Skovfoged Ulrik Kragh Hansen, Skovdyrkerne Nord-Øst

I juni sidste år drog en gruppe skovbrugere til Sydengland. Vi havde base i Shaftesbury i Dorset. En typisk mindre engelsk by med den helt rigtige stemning.

Målet var at lade sig inspirere af Andy Poore. Andy Poore er selvstændig skovforvalter og har praktiseret naturnær skovdrift i både nåletræ og løvtræ de sidste 30 år.

Han har ikke en skovbrugsmæssig baggrund, men er økonomiuddannet. Det forhindrer ham ikke i at dyrke skov med omtanke og et enormt drive. Hans skovdyrkningsfilosofi er lig den, man finder i det nordøstlige Frankrig.

Stourhead Estate

Første dag gik til Stourhead Estate for at

kigge på nåletræsdyrkning. Et 652 hektar stort distrikt med 8. generation skovejer.

Skoven består af tre fjerdedele nål og en fjerdedel løv. Kun 30 procent af skoven er oprindelig skov, mens resten er tilplantet siden 1840.

Der er plantet både nål og løv. Jordbunden er god til nåletræ og den selvforlynger sig gerne. Der findes ler under et

Skrælleskader på birk af det grå egern.

næringsmoderat muldlag, og der er en god vandhusholdning.

Skovens dyrkningshistorie

Skovens nuværende struktur blev grundlagt omkring 1900, hvor den daværende ejer fik lavet en skovbrugsplan med visionen om, at skoven på sigt skulle forynge sig selv. Skovrejsningsgenerationen var dog af middelmådig kvalitet, så der skulle nye arter og gener på banen.

Midlet til at komme derhen blev et utal af små afdrifter på en kvart til en halv hektar, som efterfølgende blev gentilplantet.

Nåletræarterne var primært douglas, sitkagran, rødgran og lærk. I dag er den ønskede skovstruktur opnået og 78 små parceller er lagt sammen til en 22 hektar stor afdeling.

Skoven og Andy Poore

Da Andy Poore startede som forvalter på Stourhead var mange bevoksninger af en noget svingende kvalitet. Der var mange dårlige og grove individer, men også en del finkvistede og retvoksede træer, som i det traditionelle afdriftssystem ikke ville nå måldiameteren.

For at kunne høste de gode træer, når de havde nået den økonomisk optimale måldiameter, overgik skovbehandlingen

til irregulær drift.

Her tilføjede ejeren, at han også foretrak et skovdyrkningsystem uden renafdrifter, men at han ikke ved om det er økonomisk bedre.

Den nuværende hugst

Hugsten bygger på enkelttræsdyrkning, hvor det enkelte træ først hugges, når det er hugstmodent. Nåletræ har generelt hugstdiameteren 55 cm af hensyn til den engelske industri, mens douglas gerne må blive større. Bevoksningerne har indlagt faste kørespor og bevoksningerne udvises til hugst.

Maskinføreren må ikke fælde træer ned i de store selvforvandede træer, mens det er acceptabelt at fælde et træ ned i foryngelse på en til to meters højde. Hugstintervallerne ligger på fem til seks år, og det tilstræbes at fjerne 20 procent af vedmassen. Det er vigtigt, at lysmængden er korrekt. Grundflade efter hugst på cirka 25 kvadratmeter, så nåletræet hele tiden kan forynge sig uden at birken invaderer arealerne.

Efter hugst skal bevoksningerne være fulde af sunde træer med store kroner, da det er dem, der vokser. Prøveflademålinger har vist, at de store douglas går ned i produktion, hvis de står tæt og somrene er våde. Sodskimmel går på nålene og nedsætter produktionsapparatet.

Foryngelse

Foryngelse sker primært ved selvforyn-

gelse og en lille smule indplantning.

Renafdrift finder kun sted ved træartsskifte. Planteforbruget sidste år var 3.000 styk på hele distriktet og var ligeledes fordelt mellem plantning efter afdrift og suppleringsplantning i selvforvandede. Indplantningstræarter er douglas, thuja, almindelig ædelgran og løv.

Et år efter hugst foretages en udrensning, hvor tsuga jagtes og dårligt formede træer fjernes, hvis det generer et godt træ. Udrensningen sker enten med motorsav eller med kratrydder. Her var det virkelig vigtigt, at skovarbejderne formår at begrænse sig og kun gør det absolut nødvendige.

Svampeangreb

For godt 10 år siden kom svampen phytophthora ramorum til England sammen med nogle haveplanter. Svampen er en stor skadevolder på specielt japansk lærk, men den angriber også ægte kastanje, og der er sandsynlighed for, at den også går på europæisk lærk og hybridlærk.

For syv år siden nåede svampen Stourhead. Staten har pålagt distriktet at fælde alle lærk for at mindske smittetrykket.

I alt er der tvangsskovet omkring 20.000 hektar med japansk lærk i Storbritannien grundet svampen.

Tsuga er ilde set

Tsuga er ikke kærkommen på ejendommen. Den indenlandske afsætning af træet mangler. For en årrække tilbage havde Stourhead en del kraftigt tyndede tsugabevoksninger, som forvandede sig meget villigt. For at stoppe denne forvanding blev tyndingshugsterne indstillet. De selvsåede tsuga blev udrenset.

På sigt afdrives bevoksningerne og gentilpantes med de ønskede træarter douglas, thuja, almindelig ædelgran og løv.

Hovedparten af turens deltagere foran en gruppeforyngelse af thuja, sitkagran og douglas.

- ☉ Det pudsige er så, at eksportmuligheder af tsuga til Asien er opstået i mellemtiden. At dømmen en træart ude på grund af manglende afsætning i en periode er ikke altid rigtigt. Tænk bare på historien med grandis i Danmark.

Jagt

Distriktet har ændret måden hvorpå jagten drives. Tidligere blev jagten lejet ud til trofæjagt. Trofæjagten var dog ikke et middel til at regulere hjortebestanden. Hunner og kalve skydes ikke i tilstrækkeligt omfang.

Jagten er taget hjem og afskydningen blev øget voldsomt i to år uden synderlig effekt på vildtskaderne. Men så slog det igennem og hjortebestanden er kommet ned på et acceptabelt niveau. Men der skal stadig skydes mere, end man tror.

Skovningsomkostninger

Et stridspunkt mellem tilhængere af renafdriftssystemet og tilhængere af naturnær skovdrift med et kontinuert skovdække er oparbejdningsomkostningerne. Alt andet lige er det nemmere og hurtigere og dermed billigere at oparbejde et træ, hvis alle træer skal fældes uden hensyntagen til blivende træer.

Andy Poore fremførte, at i den naturnære skovdrift fældes der flere store træer over en rotation i forhold til regulær afdrift. En større del af træerne får lov til at blive store.

Andy var overbevist om, at små tyndingstræer i de første tyndinger i den regulære skovdyrkning koster 20-30 gange så meget at skove pr. kubikmeter som store træer i den irregulære skovdrift. Alt i alt vurderer Andy Poore, at der over en periode på 50 år ikke er den helt store forskel i oparbejdningsomkostningerne.

Tilvækstnedgang i konverteringsfasen

Andy Poore berørte også spørgsmålet om tilvækstnedgang i konverteringsfasen. Den hårde tynding, hvor grundfladen hugges ned til 16-18 kvadratmeter pr hektar er ud over det frie hugstinterval.

Den hårde tynding er dog nødvendig

for at give lys til enten selvforyngelse eller indplantning. Om tilvækstnedgangen opvejes af en højere indtægt fra den tidlige tynding er dog et åbent spørgsmål.

Rushmore Estate

Andendagen gik til Rushmore Estate for primært at kikke på løvtræsdyrkning. Distriktet er på 833 hektar med 69 procent løvtræ, 26 procent nåletræ og 6 procent alleer og åbne arealer. Hele 83 procent af skoven er oprindelig skov og den årlige hugst er kun på 3.000 kubikmeter.

Gennem mere end 100 år har der været en konvertering af stævningssskov til højsskov gennem naturlige processer og aktiv skovdyrkning. Efter en dansk målestok er løvtræsarealerne på Rushmore Estate kvalitetsmæssigt middelmådige.

Til gengæld er biodiversiteten temmelig høj.

Konvertering af ældre rødgran

Ikke alt går lige efter en snor i England heller. Vi gjorde stop ved en 60-årig rødgran, som oprindeligt var plantet i en blanding af bøg og rødgran. Bøgen blev ædt af grå egern, så der nu er tale om en regulær rødgran med en tilnærmelsesvis normalfordeling af diameteren.

De seneste års behandling har haft til sigte at starte en selvforyngelse af rødgran, som skulle suppleres med plantning af douglas og thuja.

Rødgranforyngelsen er udeblevet, måske på grund af jordbundsforholdene eller for dårlig frøsætning. Nu har brombær indfundet sig efter for hård tynding og Andy Poore har startet underplantning med douglas og thuja i vækstrør efter en mulching i de opståede lysbrønde. Han håber stadig, at rødgranen vil forynge sig på et tidspunkt. De faste kørespor i bevoksningen giver struktur og hjælper med at fokusere indplantningen mellem sporene.

Den fremtidige hugst vil være en tynding fra toppen, hvor en måldiameter på 55 cm er rettesnoeren. Mellemdimensioneret rødgran vil Andy gerne have i grupper, så diameterilvæksten hæmmes og hugsttidspunktet ud-

skydes og den irregulære struktur bedre kan opretholdes.

Prøveparceller

Association de Futaie Irreguliere (AFI) er en fransk forening stiftet i 1991. AFI arbejder ligesom Pro Silva for at udbrede den irregulære skovdyrkning og i forbindelse med dette har de udlagt næsten 100 faste prøveparceller. Hovedparten af parcellerne findes i Frankrig, men også hos Andy Poore i England. AFI prøveparceller er ikke bare en lille permanent prøveflade. For eksempel er den første prøveparcel anlagt i Bourgogne i 1993 og efterfølgende målt hver femte år. Parcellen er 7,5 hektar og fuldtakseret hver gang.

Vi så Dispositif AFI n°94. Der er tale om en blandingsbevoksning plantet i 1902 på agerjord. Bevoksningshistorikken er noget tåget. Men gennem tiderne er der foretaget nogle tyndinger og alt nåletræ er fjernet.

I 2001-2002 er store ask skovet og huller er gentilplantet med ask og eg. I 2009 er toptørre bøg skovet.

Prøveparcellen er målt første gang i 2011 og her bestod bevoksningen af 54 procent ær, 36 procent bøg, 10 procent ask og andet løvtræ. Efter hugst i 2011 af cirka 20 procent af grundfladen og gennemmåling i 2016 bestod bevoksningen af 51 procent ær, 36 procent bøg, 13 procent ask og andet løvtræ. Umiddelbart ikke den helt store ændring, men tallene dækker over en nedgang i A og B kvalitet fra 49 procent til 41 procent og en diameterilvækst på 0,75 centimeter pr. år for bøg og kun 0,30 centimeter pr. år for ær.

Fra dansk side blev det fremført at den lidt hårde hugst, får ær til at gå i frø og tilvæksten er meget lille i år med frøsætning. Den nuværende hugst sigter på at skove grundfladen ned fra 21 kvadratmeter pr. hektar til 16-17 kvadratmeter pr. hektar hvert tiende år.

Stævningsdrift

Rushmore har stadig godt 100 hektar med stævningsdrift. Hovedparten er hassel og en mindre del er birk. Markedet for gærdselmateriale er ikke opløften-

Kileforyngelse af sitkagran på nordskråning.

Gruppeforyngelse af thuja.

Andy Poore i 60-årig rødgran med underplantning af douglas og thuja i vækstrør.

de. Markedet er lille og kun 20 procent af produktionen har den rette dimension og rethed til at kunne sælges.

En fremtidig anvendelse kunne være faskiner ved floder, men beslutningstagerne har ikke nok kendskab til produktet endnu, men måske om 10 år. Hassel til flis finder Andy Poore ikke aktuel, da tilvæksten kulminerer allerede ved 15 år, så produktionen er for lille og for småt dimensioneret. Yderligere skal stævnet hassel hegnes for ikke hjortevildtet æder genvæksten.

Et mindre areal med birk dyrkes i 3-årig omdrift. Birkerisene sælges til opbygning af forhindringer til hestevæddeløb og indtægten er cirka 400 pund pr. hektar hvert tredje år. Tidligere blev birkerisene hentet i statens douglasplantninger.

Det grå egern

En invasiv art, som vi ikke skal ønske os, er det grå egern fra Nordamerika.

Vi så ung fuldskrællet birk. Man forsøger at fange dem i fælder. Det virker. Men det er pokkers dyrt, når der skal fanges 1.500 egern og det koster £10 stykket.

Asketoptørre

Asketoptørre findes også i England. Svampen er først identificeret derovre i 2012, så udviklingen af sygdommen er ikke så langt fremme som i DK. Specielt i ældre træer på god bund er der stadig fuldkronede asketræer. I ung ask så mest den fulde katastrofe, hvor 99 % af askene var døende.

Andy Poore er dog stadig optimist, som jeg også selv var engang og forventer at en del bevoksninger vil have nok sunde individer til at klare sig igennem. Der er jeg mere pessimistisk, da følgeangreb af honningsvamp på træer med gode kroner vil kræve sine ofre. Der bliver heller ikke mange procent asketræer tilbage i England.

Sammenfattende havde vi en fantastisk tur både fagligt og socialt.

Det største udbytte fik vi omkring nåletræsdyrkingen. En stor tak skal lyde til Jens Christian Briand Petersen for holde styr på alt det praktiske.